

dan zijn polsstok lang is en de lengte daarvan wordt in belangrijke mate mede door de tijdgeest bepaald. Die tijdgeest, de geest der 19de eeuw met eenzijdige gerichtheid op macht en kapitaal, de geest van de empirebuilders en van de zich snel ontwikkelende industrie, zonder arbeidswetten, zonder woningwet, zonder begrip voor de noden der massa's die van het platteland uit de grote steden in snel tempo gingen bevolken, die geest kòn niet nalaten een man op een vooruitgeschoven post als De Jongh mede te beïnvloeden. En het oude Amicitia was zeker niet het milieu waar hem andere ideeën konden toekomen. Het is aan deze geest te danken dat Rotterdam nog steeds rond de oude stadskern zit opgescheept met ronduit slechte wijken, zowel wat aanleg als wat bouw betreft – het oude Noorden, de Hudsonstraat en wat daarachter ligt, buurten in Kralingen, de wijk ten noorden van de Nieuwe Binnenweg en wat onmiddellijk grenst aan wat eens luxueuze woonoorden waren als Westersingel, Eendrachtsweg, Heemraadssingel e.d. – waarvan de onvermijdelijke eliminering ons nu en in de toekomst schatten zal kosten en handen vol werk. Het is de geest die eerder al niet dan na meerdere choleraepidemieën tot verbetering van het rioleringsstelsel wilde overgaan, en dan nog maar aarzelend; die het troosteloze Feijenoord en de woningblokken rond Rijn- en Maashaven en in Katendrecht creëerde, die zich tegen elke als onnodig beschouwde groenaanleg verzette en goederenemplacementen en arbeiderswoonhuizen in vanzelfsprekende nabuurschap ontwierp, die door dit alles en nog veel meer een nieuwe politieke ontwikkeling en een nieuwe sociale gezindheid opriep, moèst oproepen, welke voortgaat tot in onze dagen.

Dat De Jongh dit alles, ondanks zijn grote intelligentie, niet inzag kan ons – die met zoveel verder gaande sociale ontwikkelingen geconfronteerd werden – zeker verbazen. Maar wie zal zeggen wat wij in onze tijd niet hebben nagelaten of ten onrechte verricht en waarover volgende generaties met niet begrijpende verbazing zullen spreken? Alleen een juist gevoel voor betrekkelijkheid zal tot het vellen van een redelijk oordeel kunnen leiden.

De tijd ontbreekt om in detail de gang der uitbreidingsplannen in de periode van De Jongh verder te behandelen. Voor wie zich te dien aanzien in meerdere mate interesseert, verwijs ik naar de genoemde artikelen van Van Ravesteyn in het Rotterdams Jaar-